

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra antropologie

Studijní program Antropologie

Studijní obor Sociální a kulturní antropologie

Bakalářská práce

**William Robertson Smith a jeho příspěvek ke
studiu náboženství**

Jitka Hyklová

Vedoucí práce:

Prof. RNDr. Ivo BUDIL Ph.D., DSc.

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2012

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**William Robertson Smith a jeho příspěvek ke
studiu náboženství**
Jitka Hyklová

Plzeň 2012

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2012

.....

OBSAH

1. ÚVOD.....	6
2. WILLIAM ROBERTSON SMITH.....	7
2.1 PRVNÍ ROKY ŽIVOTA.....	7
2.2 UNIVERZITA V ABERDEENU.....	10
2.3 NEW COLLEGE, EDINBURG.....	12
3. NĚMECKO.....	15
3.1 PRVNÍ CESTY DO NĚMECKA.....	15
3.2 FREE CHURCH COLLEGE, ABERDEEN.....	17
3.3 STAROZÁKONNÍ SPOLEČNOST.....	19
4. BIBLE.....	20
4.1 BRITSKÁ ENCYKLOPEDIJE.....	20
4.2 ČLÁNEK BIBLE.....	20
4.3 KRITIKA BIBLE.....	21
5. PROCES.....	23
5.1 PRVNÍ PROCES.....	23
5.2 DRUHÝ PROCES.....	27
5.3 DŮSLEDEK PROCESU.....	29
6. EDINBURG A CAMBRIDGE.....	31
6.1 EDINBURG A CAMBRIDGE.....	31
6.2 JAMES GEORG FRAZER.....	32
7. LECTURES ON THE RELIGION OF THE SEMITES.....	34
7.1 STARÉ SEMITSKÉ NÁBOŽENSTVÍ.....	34
7.2 RITUÁL A MÝTUS.....	35
7.3TOTEMISMUS A EXOGAMIE.....	36
8. ARABSKÁ STUDIA.....	39
8.1JOHN FERGUSON MCLENNAN.....	39
8.2 KINSHIP AND MARRIAGE IN THE EARLY ARABIA.....	40

9. POSLEDNÍ ROKY ŽIVOTA.....	43
10. ZÁVĚR.....	44
11. SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	45
12. RESUMÉ	46

1. ÚVOD

William Robertson Smith se řadí mezi významné postavy sociální antropologie. Jeho studium semitského náboženství, ze kterého vyvodil závěry, stěžejní pro náhled na Písmo Svaté, výrazně přispělo k formování pohledu na náboženství jako takové konce 19. a počátku 20. století.

William Robertson Smith byl velice vzdělaný muž, badatel, semitolog, sociální antropolog, pedagog a teolog. Svůj život zasvětil „hledání pravdy“. Za své názory byl často církevní institucí odsuzován, znevažován a dokonce i souzen. Jako první v anglicky mluvících zemích zpochybnil Mojžíšovo autorství Bible, jako první se zabýval biblickou kritikou a Bibli porovnával s jinými texty semitské kultury.

Tato práce by měla sloužit všem zájemcům, kteří se chtějí o Williamu Robertsonu Smithovi dozvědět bližší informace. Práce vznikla proto, aby přiblížila život tohoto zajímavého a významného muže, aby zmapovala jeho život, vztahy s jinými badateli, kteří jej také ve velké míře ovlivnili, a zejména proto, aby uvedla Smithovy badatelské názory a výsledky výzkumů, které byly některými lidmi uznávány, jinými odsuzovány.

2. WILLIAM ROBERTSON SMITH

2.1 První roky života

Otec Williama Robertsona Smithe se jmenoval William Pirie Smith¹. Pocházel z Aberdeenu, kde na místní univerzitě získal nejen klasické, ale také teologické vzdělání. Byl vynikajícím studentem. Po dokončení studia se stal ředitelem prosperující školy v Aberdeenu. V roce 1843 ovšem došlo uvnitř presbyteriánské Skotské církve² k rozkolu. „Proti umírněnému a racionalistickému establishmentu se postavili evangelikáni, kteří požadovali návrat k přísné kalvinistické ortodoxii a založili Svobodnou skotskou církev (*Free Protestant Church of Scotland*).“³ Dávali si za úkol ještě více upevnit tradiční zásady církve. Na základě toho se William Pirie Smith rozhodl opustit místo ředitele, připojit se k evangelickému hnutí a stát se pastorem venkovských farností v Keigu a Toughu, kde v důsledku rozkolu docházelo k rozsáhlému budování kostelů. V červenci roku 1845 se pak stává ministrantem.

„Cestu životem si ještě více pojistil sňatkem s dcerou svého předchůdce, se ženou uznávanou, která měla podobné záliby a schopnosti jako on,“⁴ Jane Robertson⁵. Rodina Smithových bydlela v New Townu, kde se také 8. listopadu 1846 narodil William Robertson Smith, který byl v jednom z nově postavených kostelů v blízkosti

¹ William Pirie Smith (1811-1890)

² Church of Scotland

³ BUDIL, I. T. *William Robertson Smith: Od kritické teologie k sociální antropologii*, s. 204

⁴ BLACK, J.S., CHRYSTAL, G. *The life of William Robertson Smith*, s. 7

⁵ Jane Robertson (1821-1899)

vesnice Whitehouse prvním pokřtěným člověkem, i když s jistým zpožděním, až 24. ledna 1847, Dr.Spencerem ze St.Clement's Free Church. Jméno William Robertson dostal po dědečkovi z matčiny strany. Dědeček William Robertson⁶ byl významným historikem, reprezentantem umírněného křídla Skotské církve a prezidentem univerzity v Edinburgu.

William Robertson Smith býval již od svého narození téměř až do svých 21 let většinu svého času nemocný. Nicméně Smithovi rodiče uvádí, že malý William byl velmi nadané a inteligentní dítě. Paní Smithová o Williamovi píše, že mezi prvními slovy, které se naučil, bylo slovo „kniha“. Naučil se číst v mateřském jazyce a hebrejštině již před šestým rokem života. Jeho myšlení a vnímání bylo ovlivněno především dobou, do níž se narodil, a samozřejmě nejvíce byl ovlivněn rodinným prostředím prostoupeným religiozitou. Všechny děti v rodině byly omezeny náboženskými a morálními tradicemi. Otec dával důraz především na náboženskou ortodoxii a intelektuální svobodu. William Robertson Smith si tak již v raném věku osvojoval vztah k duchovním záležitostem, což mělo hluboký vliv na jeho pozdější teologickou kariéru.

Spekulativní otázky o náboženství a víře, filozofii a racionalitě v rodinném kruhu, malého Williama přiměly k hlubším úvahám a přinutili ho v otázce víry předčasně dospět. William Robertson Smith v útlém věku přišel s myšlenkou, že: „Doktrína Svaté Trojice je nepochopitelná – nepochopitelná v tom smyslu, že ji člověk ani nemohl vymyslet. Proto musí být pravdivá.“⁷ Sami rodiče byly často překvapení Williamovými argumentacemi, nicméně existuje vysoká pravděpodobnost, že tyto

⁶ William Robertson (1721-1793)

⁷ BLACK, J.S., CHRYSTAL, G. *The life of William Robertson Smith*, s. 13

názory nepocházely od Williama samotného, jak tvrdil, ale ze znalostí, které získával z otcových knih. Navíc, jak se ještě později ukáže, jsou jeho náboženské názory dědictvím a tradicemi prostředí a rodiny, kde vyrůstal.

„Kromě Mary Jane, která z nich byla nejstarší a velmi brzo ve svém krátkém životě zaujala důležitě místo v domácnosti, zde byl William a George, kteří byli o něco málo mladší, a další tři nebo čtyři bratři a sestry (...) ⁸ Nicméně nejbližší si William byl se svým o rok mladším bratrem Georgem, měli nejen společné zájmy, ale George byl navíc stejně nadaný a dychtivý po poznání jako William. Sourozenci měli velké štěstí, že jejich rodiče byli učitelé a byli schopni ve svých dětech vzbudit zvědavost a vyvolávat volné diskuze na témata náboženská, filozofická, vědecká a vše, co se týká aktuální problematiky. Oba bratři byli od útlého věku velmi tvrdě připravováni na vstup na univerzitu v Aberdeenu. Tato cvičení měla navíc utužovat jejich sebevědomí, sebedůvěru, sílu, samostatnost a schopnost vypořádat se s těžkostmi. William Pirie Smith učil své syny společně s několika vesnickými žáky. Malý William nacházel při otcových výkladech nesmírné zalíbení ve Starověkém Římě. Děti, stejně jako jejich otec, byly velmi jazykově nadané a již v raném věku se učili latině, řečtině a hebrejštině. Nebylo proto nijak překvapující, že se oba bratři roku 1861 na univerzitu bez problémů dostali.

„Oba bratři doprovázeni sestrou Mary Jane, se ke konci roku 1861 nastěhovali do Mount Street v Aberdeenu, Williamovi bylo v té době patnáct let a Georgovi ještě nebylo ani čtrnáct.“ ⁹ Patřili tedy v té době k nejmladším studentům, kteří na univerzitu vstoupili. Na Aberdeenském univerzitě měli strávit následující čtyři roky a získat zde

⁸ BLACK, J.S., CHRYSTAL, G. *The life of William Robertson Smith*, s. 16

⁹ BLACK, J.S., CHRYSTAL, G. *The life of William Robertson Smith*, s. 32

všeobecné vzdělání. Toto období je velmi dobře zdokumentováno, především díky velmi frekventované korespondenci s rodiči, kde bratři podrobně líčili dění nejen na univerzitě.

2.2 Univerzita v Aberdeenu

„Univerzita v Aberdeenu se skládá ze dvou kolejí, Královské a Marischalské, obě byly původně zřízené samostatně a měly své vlastní akademické hodnosti a profesory. Starobylá instituce, zřízena pod záštitou papeže Alexandra Borgia biskupem Elphinstonem, a kolej Earlse Marischala, na které se vzdělával i potomek Dugalda Dalgettyho, byly sjednoceny v roce 1860.“¹⁰ Jak jsem již předeslala, studium bylo rozděleno do čtyř ročníků. První ročník na univerzitě byl věnován zejména logice a rétorice, čemuž oba bratry učil profesor Alexander Bain¹¹. O několik let později byl William Robertson Smith samotným Bainem oceněn. „Smith byl pravděpodobně nejlepším žákem, kterého kdy Bain učil.“¹² I přesto, že byli ve vzájemném filozofickém antagonismu, Smith profesora Baina vždy respektoval. Později se však tento antagonismus stal předmětem veřejné diskuse. Vše pramenilo z podstaty Bainova ateistického přístupu.

Druhý rok studií byl pak zasvěcen klasickým studiím pod vedením Sira Williama Geddes¹³. V korespondenci William Robertson Smith s velkým nadšením líčí

¹⁰ BLACK, J.S., CHRYSTAL, G. *The life of William Robertson Smith*, s. 33

¹¹ Alexander Bain (1818-1903)

¹² BLACK, J.S., CHRYSTAL, G. *The life of William Robertson Smith*, s. 34

¹³ Sir William Duguid Geddes (1828 –1900)

Geddesovi přednášky a podrobné předčítání Illiady. Další dopis, pocházející z února 1863, je zajímavý zejména proto, že popisuje první důležitou událost, vztahující se k Smithově teologické kariéře. Jde o soutěž studentů Svobodné církve, kterou Smith vyhrál s esejí „The Lord’s Day“. V této eseji poukázal na značné mezery v principech kritiky historie. Třetí rok byl věnován psychologii, logice a exaktním vědám. Tento ročník byli oba bratři, stejně jako ročník předchozí v řečtině a latině, úspěšnými studenty také v matematice. Následující ročník měl William Robertson Smith dokončit své světské vzdělání. „V tomto roce začal studovat morální filozofii, velice důležitý předmět pro kariéru pastora, pod záštitou profesora Martina, (...)“¹⁴

„Můžeme říci, že zastaralé skotské osnovy, které bratři následovali, a které byly teprve nedávno upraveny, se přirozeně vyvinuly ze středověkého učení sedmi svobodných umění. Jen s obtížemi držely krok s výukovými metodami, které se od dob učenců rapidně zlepšily.“¹⁵ Množství vyučované látky a studium bylo proto velmi náročné. Osnovy byly kritizovány především Dr. Johnsonem, který tvrdil, že nejsou adekvátní vzhledem k využitelnosti v běžném životě. Student, který chtěl vynikat ve všech předepsaných předmětech, musel studiu věnovat veškerý svůj volný čas. Studium se tak stávalo až zdraví nebezpečným.

Ve svých dopisech z Aberdeenu psal William Robertson Smith velmi často o nemocích a úmrtích mezi studenty Aberdeenské univerzity. Proto také bylo zdraví obou bratrů pečlivě kontrolováno. William a George docházeli pravidelně na vyšetření a konzultace k lékaři. I přesto ale v roce 1864 Smithův bratr George vážně onemocněl, dostal tuberkulózu. Sestra Mary Jane, která s nimi v té době pobývala v Aberdeenu a o

¹⁴ BLACK, J.S., CHRYSAL, G. *The life of William Robertson Smith*, s. 55

¹⁵ BLACK, J.S., CHRYSAL, G. *The life of William Robertson Smith*, s. 49-50

nemocného bratra se pečlivě starala, sama také onemocněla zápallem plic. Smithe onemocnění Mary Jane zasáhlo natolik, že ve svém deníku popisuje jednotlivé dny sestřiny nemoci, které končí květnem 1864, kdy Mary Jane zemřela. Bratr George umírá na následky tuberkulózy o dva roky později. Mezitím ještě stačí dokončit své vzdělání v Aberdeenu a chystá se na studium do Cambridge. William Robertson Smith se však také nemocem nevyhnul, v roce 1865 dostal tyfovou chřipku. Ta jej natolik oslabila, že musel odjet do Keigu, aby zde podstoupil dlouhodobou léčbu. Svou závěrečnou zkoušku musel složit na nemocničním lůžku. Složení zkoušky bylo podmínkou pro získání nejvyššího ocenění městské rady¹⁶ za nejlepšího studenta roku. Mohl tak bez problémů nastoupit na jakoukoli z britských škol.

2.3 New College, Edinburgh

„Od listopadu 1865 však začal William Robertson Smith pomýšlet na dráhu duchovního a systematicky studoval hebrejštinu a němčinu (měl v úmyslu odejít na nějakou německou univerzitu, vzhledem k úmrtí svého bratra však tento záměr opustil).“¹⁷ I přesto, že byl Smith velmi nadaným studentem v matematice a přírodních vědách, rozhodl svůj život zasvětit teologii. New College, která vznikla rok poté, co došlo k rozkolu Skotské církve, byla vždy vnímána jako důležitá instituce Svobodné skotské církve a měla sloužit jako vzdělávací základ pro církevní duchovní. Na podzim roku 1866 se William Robertson Smith zapsal na New College v Edinburgu, odkud se roku 1870 vrací do Aberdeenu již jako profesor hebrejštiny Svobodné skotské církve.

¹⁶ Town Council Gold Medal

¹⁷ BUDIL, I. T. *William Robertson Smith: Od kritické teologie k sociální antropologii*, s. 206

„Zde během čtyř následujících let Smith intelektuálně i duchovně dozrál. Již ve dvaceti letech měl William Robertson Smith hluboké znalosti řečtiny a latiny, ovládal francouzštinu, naučil se dobře německy, vynikal v matematice, přírodní filozofii a soudobé teologii.“¹⁸ Během těchto let vydal Smith také nesčetné množství esejí na teologická a vědecká témata. Vyjma těchto aktivit pracoval také jako asistent profesora Petera Guthrie Taita¹⁹, vedoucího oddělení přírodní filozofie na univerzitě v Edinburgu. Tomu také nakonec pomohl se založením „dívčí třídy“. Dívkám zde bylo umožněno navštěvovat některé přednášky, nicméně neměly možnost absolvovat zkoušky. Smith tvrdí, že některé dívky měly v předmětu přírodní filozofie nadprůměrné znalosti, a mohly se tak bez větších obtíží vyrovnat chlapcům. V souvislosti s tím umožnil i svým sestřám Ellen a Alici, aby se mohly účastnit lekcí a navštěvovat soukromou školu v Edinburgu.

Rabbi Duncan²⁰ patřil mezi nejváženější osoby v církvi a vyučující na New College. Duncan věřil v Bibli a Boží slovo, stejně jako většina vyučujících na New College. Bible pro něj znamenala „(...)nejen hromadu knih, ale celek živých, vitálních jednotek; nejen kus, ale organismus inspirovaný Duchem pravdy a Duchem života: „živoucí věštby“. „Práce Ducha Svatého“, jak rád nazýval Starý a Nový Zákon.“²¹

Naproti tomu Andrew Bruce Davidson²², vážený profesor hebraistiky a orientálních jazyků na New College a stoupenec metody německé kritické teologie²³,

¹⁸ BUDIL, I. T. *William Robertson Smith: Od kritické teologie k sociální antropologii*, s. 206

¹⁹ Peter Guthrie Tait (1831-1901), skotský fyzik

²⁰ John Duncan (1796 – 1870), vystupoval pod jménem *Rabbi Duncan*

²¹ BLACK, J.S., CHRYSTAL, G. *The life of William Robertson Smith*, s. 75

²² Andrew Bruce Davidson (1831 –1902)

²³ Higher criticism

považoval Bibli za uměle vytvořenou člověkem. Prosazoval proto její důkladnou analýzu a tvrdil, že Bible by měla být čtena s kritickým náhledem. A právě díky Davidsonovi se vyšší kritika dostala do Smithova podvědomí. „Smith stavěl na základech stanovené německé „vyšší kritiky“, kterou zahájil průkopnickým úsilím v sedmnáctém a osmnáctém století Spinoza, Astruc a Simon, kteří argumentovali, že hebrejská Bible je sbírkou knih napsaných lidmi (spíše, než odhalené Boží slovo), které by mohly a měly být kritizovány dle stejných kritérií, vhodných pro všechny staré, složité texty.“²⁴ Němečtí učenci došli k závěru, že Pentateuch a Deuteronomium byly později v historii značně upraveny. „Osvícený pohled na Bibli nebyl výsledkem výhradně kritických a analytických námah německé vyšší kritiky“.²⁵ Protestantská Evropa nutila lidi, aby vnímali Bibli jako nový druh historické skutečnosti, a nelpěli na tom, že se skládá z piety a zjevení.

William Robertson Smith se v době studia v Edinburgu začal podílet na práci v Misionářské společnosti²⁶ a Teologické společnosti. Zatímco práce v první jmenované ho příliš neoslovila, ve druhé z nich se stává v letech 1868 až 1869 tajemníkem a v letech 1869 až 1870 prezidentem. Tato společnost se scházela jednou týdně za účelem diskusí na teologická témata a psaní kritiky. V souvislosti s touto společností vystupuje 25. ledna 1868 Smith s *Essay on Prophecy*, která byla napsána pro profesora Davidsona.

²⁴ ACKERMAN, R. *The Myth and Ritual School: J. G. Frazer and the Cambridge Ritualists* , s. 40

²⁵ ACKERMAN, R. *The Myth and Ritual School: J. G. Frazer and the Cambridge Ritualists* , s. 40

²⁶ Missionary Society, byla založena roku 1796 Skotskou církví (Church of Scotland)

3. NĚMECKO

3.1 První cesty do Německa

„William Robertson Smith navštívil Německo roku 1867, kdy pobýval na univerzitách v Kolíně, Bonnu a Heidelbergu. Byl to pro něho v mnohém skutečný „kulturní šok“. Náboženský život v této zemi mu připadá mnohem laxnější a povrchnější než ve Skotsku,..."²⁷ Smith však postupem času nachází skutečné zalíbení v německé kultuře, přestože se nachází v naprosto odlišném náboženském prostředí než, na které byl zvyklý, zejména pak proto, že ve Velké Británii byl obklopen více katolíky, než protestanty.

V Bonnu se William Robertson Smith setkává s univerzitním profesorem filozofie Carlem Schaarschmidtem²⁸ a Adolfem Kamphausenem²⁹. V té době dochází ve Smithově přístupu k teologické nauce ke zvratu. Byl velmi ovlivněn radikálním trendem německé kritické teologie, biblické, popřípadě vyšší kritiky, která byla toho času velmi oblíbeným směrem na většině německých univerzit. V Německu navštěvoval také teologické semináře, v nichž se předčítalo z Knihy soudců³⁰. Také bylo možné navštívit seminář, který se zabýval Starým zákonem a seminář zaměřený na studium Nového zákona. Smith se rozhodl účastnit pouze prvně jmenovaného.

²⁷ BUDIL, I. T. *William Robertson Smith: Od kritické teologie k sociální antropologii*, s. 206

²⁸ Carl Schaarschmidt (1822-1909), protestantský teolog

²⁹ Adolf Kamphausen (1829-1909), protestantský teolog

³⁰ Book of Judges, Sedmá kniha hebrejské Bible

Druhou cestu do Německa podnikl William Robertson Smith v dubnu roku 1869 v doprovodu Johna Sutherlanda Blacka³¹. Tentokrát byl Smithovým cílem Göttingen, kde se rozhodl studovat teologii u Heinricha Ewalda³². Setkává se zde také s německým teologem Albrechtem Ritschlem³³, jehož teologické přednášky s velkým zájmem navštěvuje. William Robertson Smith je z Ritschlova výkladu naprosto unesený a říká: „Nikdy jsem neslyšel něco takového, podotkl Smith, tak zajímavého na teologické téma jako Ritschlovy přednášky.“³⁴

Postupem času, ruku v ruce s dalšími podniknutými cestami do Německa, začíná William Robertson Smith dobře ovládat německý jazyk. Během následujících cest se seznamuje s mnoha významnými lidmi, mezi něž lze zařadit Felixe Kleina³⁵, kterého William Robertson Smith potkává v Heidelbergu, a který se stává jeho blízkým přítelem. Během tohoto období se stal Smithovým přítelem také významný orientalista a kritik bible Julius Wellhausen³⁶.

³¹ John Sutherland Black (1846–1923)

³² Heinrich Ewald (1803-1903), teolog a orientalista

³³ Albrecht Ritschl (1822-1889), německý teolog

³⁴ BLACK, J.S., CHRYSAL, G. *The life of William Robertson Smith*, s. 112

³⁵ Felix Klein (1849-1925), německý matematik

³⁶ Julius Wellhausen (1844-1918), německý protestantský teolog, starozákonní badatel, historik, lingvista

3.2 Free Church College, Aberdeen

Po Smithově návratu do Skotska, během jeho posledního roku studia na New College, umírá profesor Marcus Sachs, profesor hebrejštiny a Starého zákona na Aberdeenském Free Church College. Podle Smithových životopisců byl William Robertson Smith, jakožto vynikající student hebrejštiny, navzdory svému věku podporován svými přáteli ke kandidatuře na uvolněné místo. Tento návrh byl podpořen Davidsonem, který Williama Robertsona Smitha osobně na místo doporučil. William Robertson Smith byl zvolen členy všeobecného shromáždění³⁷ profesorem hebraistiky na Free Church College v Aberdeenu (většinou 139 hlasů). „Ještě stále se snažil získat plnohodnotný titul ministranta Svobodné církve, což bylo považováno za nutnost, chtěli být profesorem, a tak jím byl jmenován 2. listopadu 1870, tedy den předtím, než se poprvé setkal se svými studenty. Obřad jmenování, který je známý presbytariánskou církví jako jeden z nejpůsobivějších, se koná při veřejné bohoslužbě, vedené předsedou Presbytariánů bez omezení, která by vycházela z kandidátových budoucích povinností. Kandidát je povolán, aby zodpověděl několik otázek a aby nakonec podepsal prohlášení, které je zřetelným vyjádřením jeho víry, že Starý a Nový zákon jsou „slovo Boží a jediné pravidlo víry a jednání,“ odmítnutím všech „rozporuplných směrů“ a jeho podřízení se všem povinnostem, stanoveným církevní autoritou.“³⁸ Tímto aktem vznikly Williamu Robertsonu Smithovi povinnosti nejen učitelské, nýbrž také duchovní.

V listopadu roku 1870 pak William Robertson Smith vystupuje s přednáškou *What history teach us to seek in the Bible*³⁹, která se zabývá vztahem mezi teologií a

³⁷ General Assembly

³⁸ BLACK, J.S., CHRYSAL, G. *The life of William Robertson Smith*, s. 125-126

³⁹ Co nás historie učí hledat v Bibli (1870)

historickou kritikou. Přednáška je vedená v duchu kritické německé teologie. Smith tvrdí, že nezbytným důsledkem osvětlení Bible je vyšší kritika, tím není myšlena negativní kritika, nýbrž nezaujatý pohled na Bibli jakožto historický záznam, a dále snaha získat pravdivé názory a historická uspořádání, stejně tak jako záznamy Písma svatého ve své komplexnosti. Alespoň prozatím konzervativci Svobodné skotské církve nepodnikli proti tomuto veřejně vyjádřenému přesvědčení žádný krok. Začínalo být více méně jasné, že William Robertson Smith směřuje progresivním pohledem k boji proti církevnímu přesvědčení.

William Robertson Smith se usidluje na Crown Street v Aberdeenu spolu se svým bratrem Charliem Michie Smithem⁴⁰, který byl v té době studentem na King's College. Během této doby přednášel Smith svým studentům a udržoval kontakt se společenstvím v hrabství v Aberdeenu. Lidé, mezi nimiž se Smith také pohyboval, pořádali pravidelně večírky, což bylo typické pro viktoriánskou dobu. V této době se rozvinul velmi blízký vztah mezi Williamem Robertsonem Smithem a Johnem Forbesem Whitem⁴¹. White patřil mezi Aberdeenské umělce a Smithe do těchto kruhů uvedl.

William Robertson Smith se i nadále věnoval cestování a v roce 1871 ho na cestě do Francie opět doprovázel John Sutherland Black. V roce 1872 pak Smith podniká další cestu do Německa, kde navštěvuje přednášky o arabštině, arabské literatuře a kultuře přednášené Paulem de Lagardem⁴². Tyto přednášky měly být podstatné pro nalezení odpovědí pro interpretaci textů Starého zákona, jimiž se Smith

⁴⁰ Charlie Michie Smith (1854-1922)

⁴¹ John Forbes White (1831-1904)

⁴² Paul de Lagarde (1827-1891), německý biblista, orientalista, antisemita

zabýval. William Robertson Smith považoval kritický a filologický výzkum za předpoklad teologického studia.

3.3 Starozákonní společnost

„Začátkem roku 1875 se Smith stal členem Starozákonní společnosti výboru pro revizi autorizovaného vydání Bible (Old Testament Company of the Committee for the Revision of the Authorised Version of the Bible), která v letech 1870 až 1884 zasedala se Westminsteru.“⁴³ Tato společnost vznikla 30. června roku 1870, byla vytvořena pro řešení otázek Starého zákona a Písma svatého. „Smith zde působil řadu let po boku předních teologů z Oxfordu a Cambridge.“⁴⁴ Pracovní cesty do Londýna přispívaly nejen ke Smithově vlastnímu studiu, ale členství ve společnosti bylo samozřejmě další možnou příležitostí, jak navázat důležité vztahy s širokým okruhem předních britských biblických učenců. Navíc se Smith postupem času začal cítit v Londýně jako doma.

⁴³ BUDIL, I. T. *William Robertson Smith: Od kritické teologie k sociální antropologii*, s. 208

⁴⁴ BUDIL, I. T. *William Robertson Smith: Od kritické teologie k sociální antropologii*, s. 208

4. BIBLE

4.1 Britská encyklopedie

„William Robertson Smith dosáhl počátkem sedmdesátých let nepopiratelného vědeckého uznání a věhlasu pro svoji erudici jak v teologických, tak i v přírodovědeckých disciplínách.“⁴⁵ V roce 1874, na žádost profesora Thomase Spencera Baynese⁴⁶, editora devátého vydání Encyclopaedia Britannica, začal William Robertson Smith přispívat drobnými příspěvky na biblická témata. O rok později pak zpracovává metodou kritické analýzy, pomocí kritické německé teologie, hlavní témata „Bible“ a „Angel“. Všechny příspěvky psal Smith vždy s velkou zodpovědností a péčí. Sám tvrdil, že dobrého výsledku lze dosáhnout pouze za předpokladu trpělivé práce a racionálního pohledu, navíc je třeba se oprostít od nehistorických vyprávění.

4.2 Článek Bible

Ve svém článku William Robertson Smith píše, že Bible může být vnímána z čistě teologického hlediska nebo z hlediska literární a historické kritiky. „Tyto dva pohledy se nemusí přímo vylučovat, nicméně teologie si zformulovala svoji představu o božím původu Bible a odmítá tak jakéhokoli člověka jako tvůrce Bible a zakazuje aplikovat jakékoli poznatky z kritiky a exegeze na Písmo svaté. Tento omezený pohled,

⁴⁵ BUDIL, I. T. *William Robertson Smith: Od kritické teologie k sociální antropologii*, s. 208

⁴⁶ Thomas Spencer Baynes (1823-1887)

který není mezi protestanty ojedinělý, lze obhájit pouze v kontextu středověkého chápání Bible jako nadpřirozeného komunikačního prostředku s inteligentní, abstraktní silou, která je sama o sobě bez zjevných příčin velmi mocná, a které bylo odsouzeno prakticky hned poté, co začali reformátoři v Bibli hledat osobní projevy srdce a vůle Boží vůči lidem, a kteří tak (skrz projevy Boha) dosáhli své soukromé víry. Tento nový pohled na Písmo svaté vedl k věhlasnému názoru Protestantů, že Bible by měla být interpretována stejně jako ostatní knihy, prostřednictvím názoru, podle něhož autoři Písma psali za určitého psychického rozpoložení, na což se musí při interpretaci textu brát ohled. V 17. století začalo být jasné, že text v Bibli (zejm. Nový zákon) prošel stejnou proměnou a musel být, stejně jako jiné staré texty, nějak upraven.⁴⁷ William Robertson Smith si je vědom, že Bibli je nutné podrobit detailnímu zkoumání, zejména z hlediska racionální hermeneutiky, tedy zaměřit se na původ a kompozici biblických knih.

4.3 Kritika Bible

Z článku vyplývá, že William Robertson Smith zastává názor, že některá tvrzení o Bibli nejsou správná. Mezi nimi například také přesvědčení, že knihu *Deuteronomium*⁴⁸ sepsal Mojžíš. Dle Smithova názoru byla kniha zpracována spisovateli mnohem později. „Starozákonní náboženství není podle Smithe, jenž tlumočil teze německých protestantských teologů, dílem Mojžíšovým nebo patriarchů, ale výsledkem dlouhodobého úsilí starozákonních proroků.“⁴⁹ A dále dodává, že

⁴⁷ BLACK, J.S., CHRYSTAL, G. *The life of William Robertson Smith*, s. 179 (2.odstavec článku Bible)

⁴⁸ Pátá kniha Starého zákona, poslední kniha Tóry (Pentateuchu)

⁴⁹ BUDIL, I. T. *William Robertson Smith: Od kritické teologie k sociální antropologii*, s. 208

Pentateuch⁵⁰ byl uveden do své konečné podoby až o několik století později a představuje autoritativní výklad židovské Tóry. Tato koncepce byla ověřena historickými daty, soudobým jazykem a písmem, stejně tak jako životními podmínkami, zasazenými do tohoto období. Z čehož pak vyplývá, že „Starý zákon představuje různorodý soubor mytologických i historických textů odlišného stáří. Tato myšlenka, která na kontinentu již zdomácněla, byla pokládána na britských ostrovech za novou.“⁵¹

Nová koncepce Božího světa směřuje k protestantským principům, kde je Bible interpretována pomocí stejných metod jako ostatní knihy, které obsahují autorovy záznamy, jež přirozeně psal v určitých psychologických podmínkách, což bere hermeneutika v úvahu. Je tedy nutné brát v úvahu zejména literární a historické podmínky, v nichž unikátní literatura, jako je Starý a Nový zákon, vznikla, a cestu, jak jsou biblické knihy předávány z generace na generaci. William Robertson Smith se proto chce zaměřit především na to, jak vůbec takový unikátní náboženský záznam ve Starém zákoně vzniká, jak se formuluje a jak získal svou podobu. Řeší také problematiku proroctví. Proroky vnímá jako lidi, kteří svým způsobem předvídají budoucnost, i když k tomu má své výhrady, ale nevnímá je jako vůdčí osobnosti velkého rozvoje.

⁵⁰ Pět knih Mojžišových, prvních pět knih Bible

⁵¹ BUDIL, I. T. *William Robertson Smith: Od kritické teologie k sociální antropologii*, s. 208

5. PROCES

5.1 První proces

V dubnu roku 1876 byl v Edinburg Courant⁵² uveřejněn článek „Bible“. Avšak publikování článku bylo jako píchnutí do vosího hnízda, článek ihned vyvolal rozruch v teologických kruzích i v řadách veřejnosti. „V únoru 1876 se dostavily první záporné reakce a 16. dubna 1876 se objevil v listu Edinburg Courant článek, jehož autor (pravděpodobně A.H.Charteris⁵³, profesor biblistiky na univerzitě v Edinburgu) podrobil obsah drtivé věroučné kritice.“⁵⁴ Autor vyjádřil své nejhorší obavy, zejména pak to, jaký může mít Smithův článek dopad na duchovní blaho členů z řad veřejnosti v případě, že budou číst Smithovy „kacířské“ názory. „Free Church of Scotland byla prezentována jako společenství, které zaštiťuje spekulativní a heretické názory nebezpečné víře. O případu záhy jednala kolejní rada (College Committee) Free Church College.“⁵⁵ Kolejní rada se sešla 17. května 1876 s přáním, aby se tato situace co nejdříve vyřešila a Smith veřejně vystoupil s omluvou a odvoláním vyřčených faktů. Dr. Robert Rainy, učitel církevních dějin a člověk, který sehrál ve Smithově teologickém životě významnou roli, na Williama Robertsona Smithe taktéž naléhal, aby prostřednictvím dopisu adresovaného kolejní radě podal vysvětlení, omluvil se a ubezpečil je o své pevné víře. To však Smith, který byl zcela přesvědčen o své pravdě, striktně odmítl. To mělo být začátkem dlouholetého sporu mezi Williamem Robertsonem Smithem a Svobodnou skotskou církví.

⁵² Noviny vydávané ve Skotsku od roku 1705

⁵³ Archibald Hamilton Charteris (1835–1908), teolog, profesor University of Edinburg

⁵⁴ BUDIL, I. T. *William Robertson Smith: Od kritické teologie k sociální antropologii*, s. 208

⁵⁵ BUDIL, I. T. *William Robertson Smith: Od kritické teologie k sociální antropologii*, s. 208

Úkolem kolejni rady mělo především být prozkoumat okolnosti a zvážit, zda bude William Robertson Smith obviněn z hereze či nikoli. Rada byla pověřena, aby v článku Bible vyhledala konkrétní pasáže, které obsahují nebezpečné myšlenky, vedoucí ke znepokojujícím tendencím. Zpočátku nebyly Smithovy názory nikým z církve výslovně zpochybněny. V souvislosti s možnými důsledky, které mohou z článku vyplynout, zde panovala pouze nejistota a neklid. „Představitelé kolejni rady se zpočátku pokoušeli vášně uklidnit a dokonce prohlásili, že neshledávají dostatečné důvody ke vznesení obvinění z hereze, ale celá záležitost se jim očividně vymkla z rukou.“⁵⁶

„Někteří církevní hodnostáři se navíc zjevně snažili na Smithově případu zviditelnit a vymezit vůči údajně rozkladným kontinentálním vlivům. Panovala rovněž obava, aby nebyla zpochybněna teologická věrohodnost Free Church of Scotland, jež by vyústila do nového rozkolu.“⁵⁷ Dr. Wilson si přál, aby celá záležitost byla v co nejkratší době uzavřena a výsledkem bylo ospravedlnění Smithe, a to nejen kvůli profesoru samotnému, zejména ale také kvůli očištění jména církve. V opačném případě je pak v zájmu církve varovat před nebezpečím, které hrozí ze samotných teologických pozic.

„Shromáždění, které zasedalo od 24. května do 5. června 1877, rozhodlo většinou 378 hlasů (491 pro a 113 proti) o Smithově suspendování z profesorského místa až do vynesení konečného rozsudku církevním soudem.“⁵⁸ Profesor Candlish se snažil prosadit myšlenku, aby Smith mohl nadále učit, ale nesměl by žádným způsobem interpretovat poznatky získané ze svého dosavadního studia. Nicméně k suspendování došlo a William Robertson Smith, osvobozený od svých akademických povinností, měl

⁵⁶ BUDIL, I. T. *William Robertson Smith: Od kritické teologie k sociální antropologii*, s. 208

⁵⁷ BUDIL, I. T. *William Robertson Smith: Od kritické teologie k sociální antropologii*, s. 208

⁵⁸ BUDIL, I. T. *William Robertson Smith: Od kritické teologie k sociální antropologii*, s. 208 - 209

nyní dost času, aby se věnoval své obraně. Suspendování se ho velice dotklo, zvláště když současně čelil možnosti ukončení svého spojení s církví.

„Nadešel historicky poslední proces vedený na britských ostrovech na základě obvinění z hereze, jehož výrazným rysem byla kromě Smithovy polemické a neúnavné bojovnosti mimořádná zdlouhavost a komplikovanost procedurálního řízení. Konečné znění obžaloby bylo Smithovi předáno 12. února 1878.“⁵⁹ Smith byl obviněn z kacířských názorů, z toho, že svým stanoviskem zpochybňuje a neuznává božskou autoritu a charakter Bible. Z článku vyplývají fakta, která mohou na čtenáři zanechat dojem, že Bible nepředstavuje spolehlivý zdroj pravdy a Bůh není jejím autorem. Smith tvrdí, že Deuteronomium je produktem podvodu a nebylo sepsáno Mojžíšem. Dle Smithe se jedná o literární padělek, který byl prvoplánově určen pro jiné než náboženské účely. Deuteronomium bylo pravděpodobně sepsáno pod vlivem stranického ducha pro účely společenské. Smith zdůrazňuje, že stejně jako jiní autoři i autoři posvátných spisů dělali chyby. Historické události a opatření, které byly v knize zmiňovány, nespádají do popisované doby. Autor pak vytvářel fiktivní řeči, které pronášely historické postavy, podával tedy své vlastní závěry o faktech. Předpovědi proroků byly způsobeny pouze tzv. duchovním poznáním a nebyly tak předpověďmi v tom smyslu, že událost nadpřirozeného zjevení se udála až dlouho poté, kdy byly předpovědi proneseny. Navíc odkazy v Novém zákoně nemohou být považovány za nezvratná svědectví o skutečném autorství. Dr. Candlish⁶⁰ ve svém dopise adresovaném Smithovi uznává, že má pravdu v tom, že Deuteronomium bylo napsané mnohem později než v době, kdy žil Mojžíš a svůj názor se rozhodl přestat skrývat, přesto, že se odlišuje od církevních standardů, a přestože ví, že církev bude pokračovat na starém reformačním poli.

⁵⁹ BUDIL, I. T. *William Robertson Smith: Od kritické teologie k sociální antropologii*, s. 209

⁶⁰ Robert Smith Candllish (1806-1873)

„William Robertson Smith vzal svoji obhajobu nesmírně vážně a uveřejnil 64 stran podrobných odpovědí na jednotlivé výhrady (Answer to the Draft of Libel).“⁶¹ Jednalo se o prohlášení obsahující obranu zpovědního charakteru a legitimitu výkonu vyšší kritiky. Sám prohlašuje, že není důvod pro stíhání za kacířství. Článek ve své podstatě chrání historii biblických knih, teorie pouze vysvětluje historii Bible s vyloučením Božího vlivu. „I Smithovi obdivovatelé uznávají, že udělal osudovou chybu, když dopustil, aby se jeho věci znovu zabýval tento sice nejdemokratičtější, ale zároveň nejkonzervativnější církevní orgán, který nyní prohlásil těsnou většinou 23 hlasů (301 pro a 278 proti) Smithův názor na autorství Deuteronomia (páté knihy Pentateuchu) za heretický.“⁶² Zasedání synodu probíhalo po tři sezení v polovině roku 1878, nedospělo však k žádnému výsledku, přestože zde probíhaly velmi rozsáhlé diskuze a mělo být obhájeno stanovisko shromáždění. Synod vrátil Smithovu kauzu k projednání shromáždění, které se mělo sejít na konci května roku 1878. To nakonec potvrdilo výrok z minulého roku.

„Ke konečnému rozuzlení mělo dojít na shromáždění v květnu 1880. Byla připravena rezoluce, podle níž byl William Robertson Smith zbaven práva působit na univerzitě v Aberdeenu, čímž by byl proces ukončen. Došlo však k nečekanému obratu a Smith byl přítomnými delegáty většinou sedmi hlasů (299 pro a 292 proti) zbaven obvinění.“⁶³

⁶¹ BUDIL, I. T. *William Robertson Smith: Od kritické teologie k sociální antropologii*, s. 209

⁶² BUDIL, I. T. *William Robertson Smith: Od kritické teologie k sociální antropologii*, s. 209

⁶³ BUDIL, I. T. *William Robertson Smith: Od kritické teologie k sociální antropologii*, s. 209

5.2 Druhý proces

Poté však William Robertson Smith vydal dva články, které se staly pro jeho život osudové. První z nich „Hebrew Language and Literature“, byl součástí jedenáctého svazku Britské encyklopedie⁶⁴, který byl vydán 8. června 1880. Tento článek nakonec uzavřel Smithovu teologickou kariéru. Článek byl potvrzením Smithova kritického pohledu na vznik Starého zákona. Obsahoval mnoho faktů, mezi nimiž William Robertson Smith poukázal také na dřívější produkty hebrejského autorství. Jednalo se především o ústně tradovanou lyriku a zákony, z čehož logicky vyplývá, že je fakticky nemožné, aby psané lyrické sbírky a psané zákony existovaly již dříve. „Další článek určený pro *Journal of Philology*⁶⁵ se jmenoval „Animal Worship and Animal Tribes among the Arabs and in the Old Testament,“ a měl být překvapivým bodem nové etapy ve Smithově intelektuálním a vědeckém životě.“⁶⁶

Nejen uveřejněné články v Britské encyklopedii a *Journal of Philology*, studie *The Old Testament in the Jewish Church*, ale také další Smithovy práce byly důvodem pro vznesení dalšího obvinění. Smithův článek byl Macaulayem nazván jako plagiátorství profesora Reusse ze Strassburgu a na jeho návrh se opět sešel kompetentní orgán edinburský presbytář⁶⁷, aby se zabýval dalším kacírstvím. Smith vydal prohlášení, které mělo formu dopisu adresovaného Dr. Spencemu, úředníkovi Presbytáře v Aberdeenu. Dopis byl kritikou protizákonného vedení Edinburského Presbytáře, který nepostupoval v souladu s principy. William Robertson Smith dále uvádí, že publikoval

⁶⁴ Encyclopædia Britannica

⁶⁵ Akademický časopis založený v roce 1880

⁶⁶ BLACK, J.S., CHRYSYAL, G. *The life of William Robertson Smith*, s. 332-333

⁶⁷ *Edinburgh Presbytery*

pouze výsledky svého legitimního studia, kvůli nimž nyní čelí nařknutí, aniž by bylo přihlédnuto k objevům moderní kritiky.

Dr. Wilson poznamenal, že články napsané Smithem mohou ve čtenáři zanechat dojem, že Bible není založena na pravdě a že Bůh není autorem Bible. Smith byl nařknut především proto, že kritická metoda, kterou aplikoval na Písmo svaté, byla nelegitimní, neboť ignoruje fakt, že svaté spisy jsou dané a pochází od Boha. Dále se prý jeho tvrzení o vývoji literatury Starého zákona nezakládá na faktech, když tvrdí, že slovo Boží nebylo možné zaznamenat. Shrnutím pak bylo, že veškeré závěry vycházející z jeho teorie a metody jsou nebezpečné a obsahují destruktivní tendence, které jsou v rozporu s Vyznáním víry.

„Shromáždění, které o Smithově záležitosti jednalo na sklonku května 1881, jej s konečnou platností rozhodnou většinou 178 hlasů (423 proti 245) suspendovalo.“⁶⁸ Suspendování údajně nemělo být vyslovením nedůvěry, ale mělo sloužit spíše jako opatření. Nicméně pro Smitha znamenalo pozastavení veškerých práv spojených s funkcemi na Aberdeenské vysoké škole. Také bylo řečeno, že tento úkon nebude mít vliv na Smithův plat, který zůstane zachován. Smith se ho však vzápětí vzdává.

Usnesení ještě obsahovalo dodatky ve formě poznámek. Ve věci sňatku a manželského práva v Izraeli jsou Smithovy názory vyjádřeny hrubě a znečišťují morální mínění komunity. „Za prvé, pokud jde o manželství a manželské právo v Izraeli, vyslovené názory jsou tak oplzlé a natolik špiní morální smýšlení společnosti, že nemohou být zvažovány jinde, než za zavřenými dveřmi církevního sněmu.“⁶⁹ Co se týká uctívání zvířat v Izraeli, jsou naprosto v rozporu s fakty zaznamenanými a

⁶⁸ BUDIL, I. T. *William Robertson Smith: Od kritické teologie k sociální antropologii*, s. 210

⁶⁹ BLACK, J.S., CHRYSAL, G. *The life of William Robertson Smith*, s. 381

ustanoveními v Písmu svatém. Ve věci uctívání Boha v Izraeli, jsou názory profesora Smithe zcela v rozporu se všemi důkazy a ničící veškerou úctu k Bohu a jeho slovu.

5.3 Důsledek procesu

Na konci května byl menšinou Svobodné skotské církve zorganizován protest. Toto setkání mělo formu veřejné snídaně a zúčastnily se jí asi tři stovky církevních hodnostářů podporujících profesora Smithe. Účastníci protestu pod křídly Dr. Bruce⁷⁰ vystupovali s přesvědčením o pravdivosti Smithových výroků a touhou získat svým jednáním pravdu na svou stranu i ve věci procesu.

Ministři, úředníci a členové Svobodné skotské církve podepsali prohlášení, které mělo být vyjádřením nesouhlasu s rozhodnutím generálního shromáždění⁷¹ z 26. května v případě profesora Smithe. Ve svém prohlášení napadli shromáždění, že jedná v rozporu se zásadami a duchovními principy nezávislosti Svobodné skotské církve. A proto požadují, aby v souladu s těmito zásadami napravili nesprávné rozhodnutí, neboť rozhodnutí pocházející z církve může být změněno zase jen církví. Argumentovali, že odstranění profesora z pozice bylo v rozporu s podmínkami, za nichž byl do pozice jmenován, aniž by čelil prokazatelnému obvinění. Zapřísáhli se, že budou církevní principy chránit všemi zákonnými prostředky, stejně tak jako všechny, kteří usilují o oprávněné studie.

Smith ve svých úvahách napsal, že za určitých okolností mohou být práva jednotlivců na spravedlivý proces pro dobro církve potlačena. Předpokládá, že je to

⁷⁰ Alexander Balmain Bruce (1831-1899), skotský teolog

⁷¹ General Assembly

možné pouze s výsadou církevní autority, protože kdyby stát potlačil individuální práva, pak by se jednalo tyranii. Právě církev dělá z Presbytáře nástroj nesnesitelné tyranie. Vedení církve se totiž vždy nachází v pozici, kdy nelze zachránit vlastní duši, aniž by došlo k ohrožení zájmů přinejmenším stejně posvátných. Navíc omezuje lidi ve svobodném vyjadřování svých názorů. Takové jednání je tudíž v rozporu s myšlenkou Nejvyššího církevního soudu.

6. EDINBURG A CAMBRIDGE

6.1 Edinburg a Cambridge

I přesto, jak se ke Smithovi církev zachovala, bylo jasné, že na další pracovní příležitost nebude dlouho čekat. Nyní se mohl začít naplno věnovat svému výzkumu, aniž by musel brát ohled na názory církve. V roce 1880 přijal William Robertson Smith místo spolu-editora v Britské encyklopedii. Bylo tedy nevyhnutelné, aby se přestěhoval z Aberdeenu do Edinburgu, kde strávil následující dva roky života.

Netrvalo dlouho a Smithův přítel profesor William Wright⁷², který působil v Cambridgi, ho přiměl ke kandidatuře na místo profesora arabštiny na univerzitě v Cambridgi po profesoru Palmerovi, který byl v říjnu roku 1882 zavražděn. William Robertson Smith byl s velkou pravděpodobností tím nejvhodnějším kandidátem, neboť osobně navštívil Blízký východ, studoval zde arabštinu, napsal o Blízkém východě několik studií a navíc byl schopen psát i číst literaturu v arabském jazyce. 1. ledna roku 1883 William Robertson Smith místo profesora arabštiny přijímá. Svou výuku na Trinity College započal cyklem tří přednášek na téma „The Early Relations of Arabia with Syria, and particularly with Palestine“.

⁷² William Wright (1830-1899)

6.2 James Georg Frazer

Na začátku roku 1884 se Smith na půdě Trinity College náhodně setkává při obědě s Jamesem Georgem Frazerem⁷³. „Průběh jejich první konverzace o historii Arabů na Pyrenejském ostrově, po níž následovala řada dalších na nejrůznější témata, byl příznačný: James Georg Frazer se pokusil Williamu Robertsonu Smithovi oponovat, ale ten ihned prokázal jeho neznalost a předvedl svou pověstnou erudici.“⁷⁴ Nakonec se mezi nimi rozvíjí přátelský vztah plný vzájemného ovlivňování, jehož výsledkem byl také Frazerův obrat od filologie k antropologii „Frazerův životopisec Robert Ackerman výstižně napsal, že Smith byl Frazerovým nejlepším přítelem, lze však pochybovat, že tomu bylo i naopak.“⁷⁵

Přátelství Smithe, Jamese George Frazera a Williama Wrighta se v průběhu času ukázalo přínosným pro každého z nich. Přesto, že každý pracoval více či méně na samostatném poli bádání, došli všichni tři ke stejnému závěru. Tvrdili, že všechna náboženství prošla podobnými vývojovými typy, pěstováním podobné tradice a všechna mají stejný základní účel. „William Robertson Smith, který připravoval pro další vydání Britské encyklopedie přehled hesel začínající na „P“, svěřil Frazerovi vypracování několika příspěvků z klasických studií (Penáti, Priapos, Proserbina a Periklés).“⁷⁶ James George Frazer pak přijímá i nabídku na zpracování hesel pojednávajících o „tabu“ a „totemismu“. „Tyto několikastránkové studie se staly zárodkem dvou nejdůležitějších a nejrozsáhlejších Frazerových knih: článek o totemismu byl v průběhu několika let

⁷³ Sir James Georg Frazer (1854-1941), skotský antropolog a etnolog

⁷⁴ BUDIL, I. T. *William Robertson Smith: Od kritické teologie k sociální antropologii*, s. 216

⁷⁵ BUDIL, I. T. *William Robertson Smith: Od kritické teologie k sociální antropologii*, s. 216

⁷⁶ BUDIL, I. T. *William Robertson Smith: Od kritické teologie k sociální antropologii*, s. 216

rozšířen na čtyřsvazkové dílo *Totemismus a exogamie*, zatímco náčrt problematiky tabu postupně expandoval ve *Zlatou ratolest*.⁷⁷

V době Smithova působení na univerzitě v Cambridgi vznikla většina z jeho nejrozsáhlejších děl, mezi nimiž bylo také *The Old Testament in the Jewish Church* (1881) a *The Prophets of Israel and their Place in History to the close of the Eight Century B.C.* (1882), kniha kde byly publikovány Smithovy přednášky. Tato kniha měla velký úspěch, jak ve Skotsku, tak i v zahraničí. William Robertson Smith byl neustále podporován ve svých názorech svými přáteli z Německa, zejména co se týká jeho izolace a situace ve vztahu k církvi, která se odehrává v jeho zemi.

V únoru 1886 umírá Smithův blízký přítel Henry Bradshaw, knihovník na Univerzitě v Cambridgi a William Robertson Smith nastupuje na jeho místo. V roce 1887 pak umírá také Thomas Spencer Baynes a Smith obsazuje místo vedoucího editora Britské encyklopedie. Mezitím se Smithovi rodiče stěhují z Keigu do Aberdeenu a nejmladší bratr Herbert v roce 1888 onemocní tuberkulózou a ještě téhož roku umírá. Tentýž rok je navíc William Robertson Smith na návrh Ernesta Renana zvolen členem Sociétés Asiatique de Paris.

⁷⁷ BUDIL, I. T. *Mýtus, jazyk a kulturní antropologie*, s. 150

7. LECTURES ON THE RELIGION OF THE SEMITES

7.1 Staré semitské náboženství

„Hlavní událostí roku 1889 bylo uveřejnění *The Religion of the Semites*, nejoriginálnější a nejdůležitější ze všech Smithových knih.“⁷⁸ První řada osmi přednášek, které byly předneseny na Marischal College v Aberdeenu na podzim roku 1888 a na jaře 1889 ještě spolu se třemi přednáškami, pak byly vydány pod názvem *Lectures on the Religion of the Semites*.

„William Robertson Smith aplikoval jako první britský badatel komparativně evolucionistický přístup na studium starého semitského náboženství.“⁷⁹ Dílo *Lectures on the Religion of the Semites* Smitha posouvá mezi moderní vědce komparativní religionistiky. Smith je mimo jiné zakladatelem nové vědy, komparativní religionistiky, založené na studiu sociální antropologie. Do té doby bylo semitské náboženství vnímáno jako natolik jedinečné, a tudíž nedotknutelné, že jeho studium bylo považováno takřka za svatokrádež. „V *The Religion of the Semites* se Smith pokouší o rekonstrukci „semitského obrazu světa“, z něhož se zrodila historická semitská náboženství.“⁸⁰ Smith hledal původ starověkých náboženství uvnitř společenství. Proto předpokládá uchopení základní náboženské jednotky jako uctívající skupiny, nikoli jednotlivce. „V archaických dobách tvořili lidé a bohové jednu komunitu a vztahy mezi

⁷⁸ BLACK, J.S., CHRYSTAL, G. *The life of William Robertson Smith*, s. 511

⁷⁹ BUDIL, I. T. *Mýtus, jazyk a kulturní antropologie*. s. 149

⁸⁰ ACKERMAN, R. *The Myth and Ritual School: J. G. Frazer and the Cambridge Ritualists*, s. 41

člověkem a božstvem byly chápány jako analogické vztahům mezilidským.⁸¹ „Původní náboženské společnosti byly společnostmi, ve kterých byli pokrevní příbuzní; všechny povinnosti, vyplývající z pokrevních vztahů tak byly i součástí náboženství. A tak, i když později bůh v takové společnosti ustoupil do pozadí nebo byl zapomenut, náboženství se dál udržovalo s ohledem na nedotknutelnost pokrevního pouta.“⁸² „Starověká náboženství poskytují to, co bychom měli nazývat nadpřirozené sankce, které legitimizují existující řád věcí, řád, který připadal primitivní osobě jako přirozený a nevyhnutelný, a tudíž božského původu.“⁸³

7.2 Rituál a mýtus

William Robertson Smith se řadí k sociologickému a funkcionalistickému paradigmatu, které posuzuje náboženství z hlediska jeho rituální funkce. Ve svém díle zdůraznil společenskou funkci rituálu. Tvrdí, že funkcí rituálu a náboženského prožitku je forma sebe-identifikace se společenstvím. Rozlišoval mezi náboženskými praktikami jako prostředky pro posílení vazeb uvnitř společnosti a zachování jednoty a harmonie uvnitř skupiny. „William Robertson Smith podtrhl, že kontinuální existence určitého náboženství závisí na trvání náboženské komunity, ve které je znalost Boha předávána z otce na syna nikoli na základě vštěpování náboženské doktríny, ale především prostřednictvím prožívané rituální praxe.“⁸⁴

Studium rituálu v primitivní společnosti umísťuje do popředí vědeckého zájmu. Smith vykládal náboženské rituály jako společenské instrumenty, které vznikají jako

⁸¹ BUDIL, I. T. *Mýtus, jazyk a kulturní antropologie*. s. 415

⁸² BLACK, J.S., CHRYSTAL, G. *The life of William Robertson Smith*, s. 47

⁸³ ACKERMAN, R. *The Myth and Ritual School: J. G. Frazer and the Cambridge Ritualists*, s. 42

⁸⁴ BUDIL, I. T. *William Robertson Smith: Od kritické teologie k sociální antropologii*, s. 214

reakce na lidskou potřebu. Prostřednictvím rituálu lidé vyjadřují svou zkušenost s náboženstvím. William Robertson Smith byl přesvědčen, že by „(...)každé budoucí studium primitivního náboženství mělo brát v úvahu rituál, stejně jako mýtus.“⁸⁵ Nicméně zdůrazňuje, že rituál by měl být studován jako priorita, zatímco mýtus jako sekundární vývoj, který je od rituálu odvozen. Rituál v průběhu vývoje zůstává neměnný, zatímco mýtus a věrouka se proměňují. „Mytologie je troskou vyššího poznání, která byla zkomolená v důsledku mnoha staletí, kterými prošlo hříšné lidstvo na této zemi od stvoření.“⁸⁶

7.3 Totemismus a exogamie

Primitivní náboženské komunity byly založeny na principu příbuzenství a byly k sobě vázány krevním poutem. „Náboženství hraje ústřední úlohu při integraci dané společnosti a udržení její solidarity, kterou umožňuje prostřednictvím rituálu plně prožít: ústřední místo zde náleží instituci oběti (sacrifice).“⁸⁷ V díle *The Religion of the Semites* je pak věnována velká část popisu rituálů a zkoumání obětí, které jsou popsány ve starověkých semitských záznamech.

William Robertson Smith věřil, že nejstarším religiózním stadiem byl totemismus. Smith se jako první z badatelů zabýval studiem obětí, během nějž zjistil, že obětí se stávalo zvíře, které kmen považoval za svaté, s nadpřirozenými schopnostmi, a jehož maso a krev byly považovány za prostředky spojení se s Bohem. Takové

⁸⁵ ACKERMAN, R. *The Myth and Ritual School: J. G. Frazer and the Cambridge Ritualists*, s. 30

⁸⁶ ACKERMAN, R. *The Myth and Ritual School: J. G. Frazer and the Cambridge Ritualists*, s. 33

⁸⁷ BUDIL, I. T. *William Robertson Smith: Od kritické teologie k sociální antropologii*, s. 214

posvátné zvíře se většinou obětovalo pouze při slavnostních příležitostech. Jako oběť také mohla sloužit lidská bytost, většinou nepřítel kmene. Konzumací krve takové oběti pak mělo přispět k tomu, aby se nepřítelova síla stala součástí toho, kdo tuto krev požil. „...v totemismu se dary, které byly položeny před posvátné zvíře, snědly. Proto je pochopitelné, že ve všech náboženstvích, která se z totemismu vyvinula, se rozvinula tradice obětovat Bohu jídlo.“⁸⁸ Obětování neplní pouze funkci vzdání pocty Bohům, ale je základním způsobem komunikace s Bohy.

„Arnold van Gennep vymezil čtyři znaky totemismu: 1. Víra v příbuzenský vztah mezi určitou skupinou – klanem na jedné straně a totemovým zvířetem nebo rostlinou na straně druhé. 2. Rituály a zákazy – tabu – která doprovázejí tento příbuzenský vztah. 3. Zavedení řízené soustavy manželství – exogamie a endogamie. Při exogamii je příslušník kmene nebo klanu povinen se ženit pouze s osobou z jiného kmene nebo klanu, zatímco pravidlo endogamie příkazuje vybírat si partnera pouze v rámci vlastního kmene nebo klanu. 4. Název skupiny podle totemu.“⁸⁹

„V některých částech světa, tam, kde mají lidé právo vybrat si posvátné zvíře buď místo jejich totemu anebo jako doplněk jejich totemu, zjišťujeme, že smlouva mezi lidmi a tímto posvátným zvířetem je považována za svatou a zpečetěna tím, že se zabije a sní zvíře stejného druhu, jakého bylo vybráno zvíře posvátné, a po tomto rituálu je trestné zabíjet zvířata tohoto druhu.“⁹⁰ Ve většině případů se tedy jednalo o zvíře, méně často rostlinu, přírodní předmět nebo nebeský jev.

⁸⁸ SMITH, W. R. *Lectures of the Religion of the Semites*, s. 112

⁸⁹ BUDIL, I. T. *Mýtus, jazyk a kulturní antropologie*. s. 416

⁹⁰ SMITH, W. R. *Lectures of the Religion of the Semites*, s. 206

Mezi klanem a totemovým zvířetem, rostlinou či předmětem se vytváří posvátné pouto, které hraje významnou roli při udržování společenské soudržnosti. Pocit vzájemné solidarity je pak umocněn konzumací totemového zvířete. Ackerman ve své knize⁹¹ hovoří o formě obětování totemických zvířat, které probíhá pouze při slavnostních příležitostech, nikoli mimo ně, kdy je totemické zvíře pro kmen tabu. „Každé zvíře toho druhu (se kterým věřili, že jsou spojeni), bylo považováno za bratra, k takovým zvířatům se chovali se stejným respektem jako k jinému členu klanu a věřili, že různými přátelskými projevy vůči zvířeti pomáhají lidské podstatě tohoto zvířete.“⁹²

Obětování postupně upadalo, lidé přestávali věřit ve spojení zvířat s bohy, navíc spolu s domestikací začali lidé dávat před obětováním přednost využití zdrojů domácích zvířat. Začali vznikat skupiny, které nebyly založené apriorně na náboženství. „Poté, co se objevil pastýřský život, začal, totemismus upadat. Zdá se, že představa pokrevní příbuznosti se zvířaty, které nám dávají mléko a o které se staráme, se stala jednou z hlavních příčin rozbití starého náboženství totemů (...)“⁹³

⁹¹ ACKERMAN, R. *The Myth and Ritual School: J. G. Frazer and the Cambridge Ritualists*

⁹² BLACK, J.S., CHRYSAL, G. *The life of William Robertson Smith*, s. 117

⁹³ SMITH, W. R. *Lectures of the Religion of the Semites*, s. 336

8. ARABSKÁ STUDIA

8.1 John Ferguson McLennan

V 70. letech 19. století se formuje Edinburgh Evening Club, jehož členové se pohybují v literárních a vědeckých kruzích Edinburgu a blízkého okolí. William Robertson Smith byl velmi potěšen, že byl také navržen, aby se stal členem věhlasného Evening Clubu. Právě zde se setkává a sblížuje s Johnem Fergusonem McLennanem⁹⁴, který ho ovlivní zejména myšlenkou o evolučním vývoji náboženství, které má svůj původ v animismu a totemismu a postupuje k monoteistickému pojetí božství.

„Se jménem Johna Fergusona McLennana, který se vždy pohyboval spíše na okraji akademického světa, je spjat zrod religionistické kategorie totemismu, která představovala obdobně jako „matriarchát“ nebo „exogamie“ typický produkt antropologického myšlení druhé poloviny devatenáctého století. Idea totemismu vyplynula z McLennanovi knihy *Primitivní manželství*⁹⁵,....“⁹⁶ McLennan opírajíce se zejména o etnografická data a studie tvrdí, že totemismus, který je založen na uctívání zvířat a rostlin, byl prvotní formou náboženství, z níž se vyvíjí další religiozita. Totemismus, exogamie a matrilinearita pak tvoří základ společensko-náboženského komplexu. Teorii totemismu pak podrobněji rozpracovává ve studii *Kinship in Ancient Greece*. V roce 1869 a 1870 vydává sérii článků *The worship of animals and plants*

⁹⁴ John Ferguson McLennan (1827-1881), skotský etnolog

⁹⁵ *Primitive marriage* (1865)

⁹⁶ BUDIL, I. T. *William Robertson Smith: Od kritické teologie k sociální antropologii*, s. 210

v časopise *Forthnightly Review*. V roce 1880 pak William Robertson Smith publikuje v *Journal of Philology* studii *Animal Worship and Animal Tribes among the Arabs and in the Old Testament*. Ve studii vychází z McLennanovy hypotézy, která předpokládá uctívání zvířat mezi semitskými kmeny. William Robertson Smith však při studiu starého náboženství mezi Semity použil komparativně evolucionistický přístup.

8.2 Kinship and Marriage in the Early Arabia

„Studium arabského jazyka, které William Robertson Smith započal v Německu na počátku sedmdesátých let, vyvrcholilo jeho dvěma cestami na Blízký východ.“⁹⁷: Smith spolu se Sirem Richardem Burtonem⁹⁸ tráví cestováním po Arabském poloostrově, Egyptě, Sýrii a Palestině přelomy roků 1878 a 1879. Po návratu do Aberdeenu začal Smith zvažovat odchod na univerzitu do Glasgowa. V kandidatuře jej podporovala řada přátel, kteří se domnívali, že je kompetentní osobou a excelentním učitelem matematiky. Nicméně Sir William Thomson⁹⁹ Smithovi otevřeně řekl, že jeho kandidaturu on nikdy nepodpoří. Proto se také William Robertson Smith začal připravovat na druhou cestu na Blízký východ. Při druhé návštěvě, která se odehrála na přelomu let 1879 a 1880, mu bylo umožněno emírem z Mekky vkročit na svatá místa kolem míst poutních. Zúčastnil se expedice a navštěvoval starověké lokality.

⁹⁷ BUDIL, I. T. *William Robertson Smith: Od kritické teologie k sociální antropologii*, s. 212

⁹⁸ Sir Richard Burton (1821-1890), orientalista, etnolog, lingvista

⁹⁹ Sir William Thomson (1824-1907), vystupoval pod šlechtickým jménem lord Kelvin of Largs, skotský fyzik

„(...) Smithovy cesty do Arábie pro něj neměly pouze badatelský, ale rovněž hluboce iniciační význam, podobně jako například exotické pouti Carl Gustava Junga¹⁰⁰. V sociálním a náboženském životě archaických beduínských kmenů se pokoušel nalézt prostřednictvím religionistické kategorie totemismu prvotní formu náboženské zkušenosti, který by mu pomohla konstruovat vývoj přirozeného a poté zjeveného náboženství.“¹⁰¹ Tvrdí, že prvotní archaická semitská společnost byla založena na matrilokálních a matrilineárních kmenech, které spojoval totem. Ve svém dopise adresovaném McLennanovi pak píše o výsledcích svých výzkumů z přelomu let 1878 a 1879. V dopise potvrzuje existenci projevů totemismu a matriarchátu mezi Beduíny na Sinaji. Nakonec, „William Robertson Smith neskrýval v knize *Kinship and marriage in early Arabia*, že za uvedení do antropologické problematiky vděčí *Johnu Fergusonovi McLennanovi*.“¹⁰²

Mezi Araby studoval William Robertson Smith způsoby života. Vycházel ze současného arabského života ve snaze pochopit život lidí ze Starého zákona. Studoval arabštinu, literaturu a arabskou společnost a svou práci konzultoval s německými vědci. To byl jeden z důvodů, proč Smith vážil tolik cest do Německa, potažmo do Göttingenu, kde měl mnoho známých, mezi nimiž byli také Fleischer¹⁰³, Klein, Ewald, který stále patřil mezi proslavené akademické osobnosti, a Paul de Lagarde, který v roce 1869 nastoupil na pozici profesora orientálních jazyků.

William Robertson Smith v Arábii dělal výzkumy, které měly vysokou vědeckou hodnotu. Velký důraz dával na jazykovou vybavenost. „Jeho jazykové znalosti byly

¹⁰⁰ Carl Gustav Jung (1875-1961), zakladatel analytické psychologie

¹⁰¹ BUDIL, I. T. *William Robertson Smith: Od kritické teologie k sociální antropologii*, s. 213

¹⁰² BUDIL, I. T. *William Robertson Smith: Od kritické teologie k sociální antropologii*, s. 201

¹⁰³ Heinrich Leberecht Fleischer (1801-1888)

vlastně získané pouze jako nutné předpoklady pro pravé porozumění teologii, kterou koncipoval jako „královnu všech věd“, jejímž úkolem je najít cestu k náboženství budoucnosti.“¹⁰⁴ Kniha *Kinship and marriage in early Arabia* se zabývala velmi podrobně předislamistickými kmenovými vztahy v arabském světě, stejně tak ale i současným Mohamedánstvím a tradicí pracujících otroků. Smith se ubíral nejen směrem k tradiční historické komparativní metodě, která se zaměřovala ke studiu pramenů v rámci jedné sledované společnosti, ale také ke komparativní religionistice, z čehož vyplývá jeho zájem o antropologii, etnologii, sociologii a psychologii. „William Robertson Smith tímto způsobem spojil metodu historického porozumění čerpající z německé biblické hermeneutiky s antropologickou interpretací, kterou si osvojil v evolucionistickém podání Johna Fergusona McLennana. Tato kombinace mnohé historiky antropologického myšlení zarážela.“¹⁰⁵

¹⁰⁴ BLACK, J.S., CHRYSTAL, G. *The life of William Robertson Smith*, s. 147

¹⁰⁵ BUDIL, I. T. *William Robertson Smith: Od kritické teologie k sociální antropologii*, s. 213

9. POSLEDNÍ ROKY ŽIVOTA

V září roku 1892 se William Robertson Smith dozvídá, že nemoc, která ho posledních několik let oslabuje a dělí tak období v jeho životě na ta, během kterých se cítí dobře a ta, kdy je upoután na lůžko, nese jméno tuberkulóza, která je podle lékařských vyšetření hluboce zakořeněná v páteři. Smith podstupuje léčení, rekonvalescence netrvá dlouho a on se cítí natolik dobře, že je schopen dokončit a publikovat svá nejdůležitější díla. Nicméně na přelomu roků 1893 a 1894 cítí, že už nemá dostatek sil na to, aby s nemocí nadále úspěšně bojoval a 31. března 1894 jí ve věku 47 let podléhá.

10. ZÁVĚR

Přestože se William Robertson Smith nedožil ani padesáti let, dokázal díky své pílí a houževnatosti z každého okamžiku vytěžit maximum. Jeho studium semitské kultury, založené zejména na praxi, tedy na poznacích z mnoha podniknutých cest, přispělo velkou měrou k rozvoji sociální antropologie. Smithova odhodlanost stát si za svými názory a výsledky výzkumů je obdivuhodná. I přes svůj původ, přes silně nábožensky zakořeněné tradice, dokázal odhlédnout od nedotknutelnosti církve a církevních dogmat a být se za své vědecké poznatky.

Smithova díla jsou dodnes zajímavou četbou, která může poodhalit roušku tajemnosti, kterou dodnes semitská kultura skrývá. Díky Williamu Robertsonu Smithovi se začalo i v anglicky mluvících zemích postupně odklánět od církevních dogmat a v rámci Free Church of Scotland došlo k určitému uvolnění. Smithovy názory a výzkumy představovaly pro Free Church of Scotland radikální změny, které někteří považovali za pozitivní, jiní za negativní. Smithův přínos nejen pro náboženství ale také pro jiné obory, například pro sociální a kulturní antropologii, je nepopiratelný.

11. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

1. ACKERMAN, R. *The Myth and Ritual School: J. G. Frazer and the Cambridge Ritualists*. New York & London : Routledge, 2002. ISBN 0-415-93963-1
2. BLACK, J. S., CHRYSTAL, G. W. *The life of William Robertson Smith*, London : Adam and Charles Black, 1912. ISBN 3-1924-029-479-197
3. BUDIL, I. T. *Mýtus, jazyk a kulturní antropologie*. 4. vyd. Praha : Triton, 2003. ISBN 80-7254-321-0.
4. BUDIL, I. T. *Za obzor Západu*. 3.vyd. Praha : Triton, 2007. ISBN 978-80-7254-998-6
5. BUDIL, I. T. *William Robertson Smith: Od kritické teologie k sociální antropologii*. Cargo, 2000, roč. 4. č. 3-4, s.198-219, ISSN 1212-4923.
6. SMITH, W. R. *Lectures of the Religion of the Semites*. New York : D. APPLETON AND COMPANY, 1889. ISBN 3-1924-029-165-582

12. RÉSUMÉ

William Robertson Smith was born in New Town, Scotland, in 1846 into a strong religion environment. Smith belonged among the leading Scottish philosophers, theologians and orientalists. Further, he was a very important person in the field of Old Testament Studies and he occupied a noblesse oblige within the scope of British anthropological opinion genealogy. Moreover, he excelled in natural sciences, especially in Mathematics. Smith studied Theology at Aberdeen and Edinburgh Universities and became a professor of Hebrew and Old Testament at Free Church College in Aberdeen at age of 23.

„With his family background, his education and his whole life beliefs, he professed himself to an orthodox stream of Scottish religious life – contrary to the most of his fellows. His Scotland was “the land of the Bible”¹⁰⁶. William Robertson Smith was considered the last great Britain’s heretic and fighter for a new shape of Faith. He was the first to introduce a new method for studying the text of the Bible – biblical criticism, based on the principles of science that occurred to be a very questionable method in his era – to English speaking countries. Because of these opinions of his, Smith was even removed from his academic post and confronted the accusation of heresy. Smith supposed that bringing a new method for studying the Bible, based on the principles of science, from German speaking countries to the Great Britain could free the Theology from the traditional dogma, which was an attribute for Victorian era, and thus protect a new stream of theological opinions.

¹⁰⁶ BUDIL, I. T. *William Robertson Smith: Od kritické teologie k sociální antropologii*, s. 204

William Robertson Smith is the most well-known for his concept of totemism that attached him great publicity in academic spheres, and for his work for Encyclopaedia Britannica. In 1874, at the request of Thomas Spencer Baynes, an Encyclopaedia Britannica's editor, William Robertson Smith began to participate in editor's office work; first, William writes brief stories concerning various theological topics. His article "Bible", where Smith examines Bible from historical and scientific points of view, brought important changes to Smith's life. Smith drew following conclusion – the Bible was obviously not written by Moses, as theologians had so far supposed, it demonstrably was written by another author much later.

Because of this article, a trial where William Robertson Smith was accused of heresy and his anti-ecclesiastical behaviour began in May 1878. Finally, despite the long-lasting trial, when Smith had to face the accusations, Smith's declarations were found true; though, Smith was suspended from his professor post. By the end of the century the biblical criticism was accepted by most of the British theologians. William Robertson Smith had changed the concept of the Free Church of Scotland – a considerable liberalism in the matter of Bible occurred. Great freedom was to be noticed also in pulpits and at university lectures. Despite the fact that public first judged him, the Scots eventually felt proud of Smith, a countryman, who was, in the name of truth, able to face the higher power and the Church.

After Thomas Spencer Baynes' death, William Robertson Smith started to work as an editor of Encyclopaedia Britannica and at the same time he became a professor of Arabic at the University of Cambridge. His greatest works were published in that time. The Old Testament in Jewish Church (p. 1881) is a collection of lectures, concerning the criticism of Bible in relation to the Old Testament. Other works published were The Prophets of Israel (p.1882), Kinship and Marriage in Early Arabia (1885) and Religion

of the Semites (1889). The last one mentioned became a classic work of comparative religious studies and social anthropology.

Along with the others, William Robertson Smith brought back the tradition of the Enlightenment. Anthropology and historiography, then, were one for all separated from each other. „Mary Douglas designated William Robertson Smith as the real creator of social anthropology.”¹⁰⁷ Nevertheless, William Robertson Smith started to be considered a first social anthropologist not before the end of the 19th century. He was the first scholar to apply comparative-evolutional approach in the field of Old Semitic Religion Studies. For that, Smith used the results of Julian Wellhausen’s studies. Smith belongs among the classical evolutionists of the second half of the 19th century. The classical evolutionism claims that a human being was developed from one species. Classical evolutionism was a part of ‘resurrection’ of not only for Enlightenment but mainly for Scottish evolutionism of the 18th century.

William Robertson Smith repeatedly visited the Middle East to conduct a study of the society according to the socio-scientific point of view. This topic is described in his works *Kinship and Marriage in Early Arabia* (p. 1885) and *Religion of the Semites* (p. 1889) that are later considered masterpieces. William Robertson Smith is ranked among the religious anthropology initiators. His approach and point of view on totemism and rituals, practised in ancient religions, were a great inspiration for many scholars, including Sigmund Freud and Émile Durkheim. Smith corresponded with many scientists and thinkers; among these belonged, for example, Albrecht Ritschl, John Ferguson McLennan and James George Frazer. Frazer and McLennan, as well as Smith, made researches about religions and they were searching for some records about

¹⁰⁷ BUDIL, I. T. *Mýtus, jazyk a kulturní antropologie*. s. 149

the religious practices and mythology all over the world. These two made the same conclusion – any religion had come through the same evolutionary phases. Every religion, with its practices and beliefs, has its origin in an ancient animism, including the analysis of ritual, mythological, totemism and taboo evolution.

William Robertson Smith emphasizes the social function of a religion. Religious practices are very important for strengthen the social connection within the society or religious community; they are important for society's unity. By shared rituals, myths and totem, people feel more connected to each other; they eat sacred meal together, which strengthen not only the connection with each community member but also their connection to their God.